Univerzita Karlova

Právnická fakulta

katedra práva životního prostředí

Posudek oponenta

Disertační práce: **Trestněprávní nástroje ochrany životního prostředí.**

Autorka dizertační práce: **Mgr. BcA. Tereza Fabšíková**

Datum odevzdání: 13.09.2020

Počet znaků: vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 577 495 znaků včetně mezer

Text posudku:

Mgr. BcA. Tereza Fabšíková předložila k obhajobě vypracovanou dizertační práci na téma **Trestněprávní nástroje ochrany životního prostředí.** Autorka si vybrala nesmírně náročné téma, vyžadující znalosti nejen z práva životního prostředí, ale především z trestního práva hmotného. Oceňuji výběr i z hlediska společenské závažnosti a aktuálnosti tématu.

Text hodnocené dizertační práce je rozdělen, kromě úvodu a závěru, do pěti základních kapitol, které jsou dále vnitřně strukturovány, a je doplněn o předepsané přílohy zahrnující seznam pramenů, použitých zkratek, abstrakty a klíčová slova v příslušných jazycích. Vlastní text dizertační práce činí 227 stran, zbytek tvoří povinné přílohy. Dizertační práce je vybavena rozsáhlým poznámkovým aparátem (783 poznámek pod čarou), použité prameny jsou řádně citovány. Text je velmi čtivý, autorka pracuje s vědeckým jazykem a co mě potěšilo, po dlouhé době jsem nezaznamenal v kvalifikační práci na PFUK žádné gramatické chyby. Z formálního hlediska proto disertační práce splňuje stanovené požadavky a nemám k ní žádné formální výhrady.

V úvodu dizertační práce na str.8 autorka uvádí, že si téma disertační práce zvolila především proto, že si uvědomuje nebezpečnost jednání vedoucích k poškození životního prostředí. Chtěla prozkoumat, zda prostředek, který by měl postihovat nejškodlivější jednání proti nejvyšším společenským hodnotám, tedy trestní právo, je na všech úrovních právních norem vhodně vybaven také k ochraně životního prostředí.

Hlavním cílem předkládané disertační práce je analyzovat stávající trestněprávní nástroje, které se uplatňují v ochraně životního prostředí, a to z oblasti mezinárodního práva, evropského práva i práva českého, a na základě provedené analýzy navrhnout možné budoucí změny. Souvisejícím cílem je vyhledání případných mezer v právní úpravě a návrhy jejich překonání. Dílčím cílem práce je také zhodnocení postavení trestní odpovědnosti za jednání spočívající ve

vzniku ekologické újmy nebo v hrozbě jejího vzniku v kontextu ekologicko-právní odpovědnosti a také posouzení úlohy, kterou trestní právo v ochraně životního prostředí může plnit. Cíle jsou to široké, ambiciozní a nemalé. Jsou však relevantní pro danou problematiku.

Hodnocená práce je až na výjimky zaměřena na hmotněprávní úpravu. Procesnímu právu je pozornost věnována pouze okrajově, v otázkách, kde jsou určité procesní prvky specifické či výjimečně relevantní z hlediska řešení environmentální kriminality.

Vlastní text dizertační práce je rozdělen do pěti kapitol. První kapitola se zabývá otázkou úlohy trestního práva v ochraně životního prostředí a zvláštnostmi utváření trestněprávních norem v této oblasti. Druhá kapitola se soustředí na charakteristiku trestné činnosti proti životnímu prostředí a popsání jejích specifických rysů.

Třetí kapitola pojednává o současném stavu mezinárodního trestního práva a možnostech ochrany životního prostředí, které umožňuje za stavu ozbrojeného konfliktu a v období míru. Nejprve je pozornost věnována zločinům podle mezinárodního práva, ve vztahu k nimž je klíčová především analýza Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Dále je rozebrána tématika tzv. konvencionálních zločinů. Autorka tedy analyzuje mezinárodní smlouvy, které v sobě obsahují závazek kriminalizace jednání poškozujících nebo ohrožujících životní prostředí.

Ve čtvrté kapitole se autorka zabývá trestněprávními nástroji ochrany životního prostředí v evropském unijním kontextu. Stěžejní je tak především rozbor směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí z roku 2008, která je nejvýznamnějším evropským právním nástrojem v této oblasti. Pozornost je věnována jejím ideovým zdrojům, současnému stavu i možnému budoucímu vývoji. Kapitola však zahrnuje i její inspiraci, úmluvu Rady Evropy ze Štrasburku č.172. V závěru této kapitoly autorka stručně popisuje národní právní úpravu trestněprávní ochrany životního prostředí ve čtyřech vybraných evropských zemích.

Pátá kapitola se věnuje úpravě trestných činů proti životnímu prostředí v českém právu. Autorka analyzuje zejména český trestní zákoník a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, spolu s relevantní judikaturou. V kapitole je popsán vývoj české trestněprávní ochrany životního prostředí a rozebrány skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí a skutkové podstaty dalších trestných činů využitelných při ochraně životního prostředí.

V závěru práce autorka charakterizuje roli trestního práva v ochraně životního prostředí a přitom identifikuje problematické oblasti v ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva. Dále autorka představuje návrhy na možné budoucí změny trestněprávních nástrojů na všech analyzovaných úrovních právních norem.

Autorka používala při tvorbě své dizertační práce metody obvyklé ve vědecké práci při psaní kvalifikačních prací tohoto typu.

Pokud jde o obsahové připomínky:

Úvod a kap.1 jsou standardně zpracovány a více méně nepřinášejí nic nového. Dovolím si pár poznámek.

str.9 zahraniční autoři: chybí např.autoři z Polska nebo německy mluvících zemí, jejichž díla jsou známa i v ČR.

str.20 přednost trestního práva před správním trestáním: nejde o jednoznačnou záležitost, když jsou jednáním naplněny jak znaky trestného činu, tak přestupku; v praxi jde asi o nejsložitější otázku, často se vyskytující situace, kdy si ČIŽP a Policie ČR přehazují případy jako horký brambor.

str.20-21 postrádám více citací z autorů ze správního práva a správní vědy, zabývající se tématem deliktní odpovědnosti, typicky Prášková, Kopecký atd.

str.25 proč autorka u trestu výslovně uvádí jen fyzickou osobu?

pozn.p.č.69 je obsahově již zastaralá, viz novela tr.zák. č.114/2020 Sb.

kap.1.3.2: „**Význam trestního práva v ochraně životního prostředí**“ mohla být více odůvodněna citacemi z české odborné literatury. Navíc k tomuto tématu by se hodily i argumenty z oblasti evropského unijního práva, např.z preambule směrnice EU 2008/99.

kap.1.3.3. „Trestní sankce a životní prostředí“ tato kapitola je dobře zpracována, ale chybí mi zde citace české literatury k tématu.

str.36: Autorka píše, „*…z hlediska utvoření opravdu stabilního odvětví trestního práva schopného efektivní ochrany životního prostředí by bylo vhodné, aby alespoň některé skutkové podstaty trestných činů byly vymezeny přímo v trestněprávní normě bez podmínky rozporu s jiným právním předpisem*.“. Jaké třeba?

str.37-38 zajímavé úvahy opřené o prvky německé právní vědy, bohužel převzaté z M.Faurého, nikoliv přímo z německé odborné literatury.

str.42 pachatel: fyzické osoby tedy autorka s prominutím odbyla…přitom zajímavé mohly být např. úvahy o prostém kontra speciálním pachateli či úvahy o účastnících trestného činu.

str.45 pokus o vymezení znaků pojmu trestného činu proti životnímu prostředí. Co si o tom autorka myslí? Je podmínka vzniku nebo hrozby vzniku ekologické újmy u všech environmentálních trestných činů? Co třeba porušení pravidel obchodu s CITES exempláři? Vejdou se vůbec do této definice?

Kapitola 2.je vynikající. Mgr. Fabšíková je patrně první, kdo v české literatuře píše o klimatických trestných činech. Avšak mám i několik poznámek.

Celá kapitola 2. je převážně založená především na anglo-americké literatuře. Je otázka, zda by byly stejné závěry, kdyby byla zpracována i na základě německé cizojazyčné literatury či jiné literatury (francouzské, skandinávské, středoevropské atd.), kde má trestněprávní odpovědnost v oblasti ochrany životního prostředí také jistou tradici.

str.51-52 autorka zde píše o organizovaném zločinu v oblasti ochrany životního prostředí, dovolím si upozornit na **S**dělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: **Akční plán EU pro boj proti nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy** {SWD(2016) 38 final}

pozn.179: citovaná zpráva MVČR by si zasloužila v dizertační práci větší pozornost.

ke kap. 2.2.3. si dovolím připomenout známý judikát Římského tribunálu v případu tzv.“krvavých diamantů“ v Sierra Leone.

pozn.p.č.191 případ Deepwater Horizon: zajímavé je, že prezident Barack Obama neuspěl u Nejvyššího soudu USA, když NS zrušil jeho zákaz další těžby ropy v Mexickém zálivu a odmítl přitom princip předběžné opatrnosti.

str.57 nesouhlasím s tím, že v případě environmentálních zločinů poškození ŽP nepřináší přímé oběti, s výjimkou chemických výbuchů. Co například úmyslné trávení živočichů? Leda, že by autorka měla na mysli oběti na lidech. To pak ale nemá význam pro ochranu životní prostředí.

str.59 konflikty mající vztah k stav životního prostředí: ano, a také známý případ vybíjení goril v Kongu.

str.59-60 „*spolupachatelství.....čím více aktérů se na následku může podílet…*“ zamýšlela se autorka nad institutem organizátora a návodce?

pozn.p.č.231 či 247: doc. Chmelík není Jindřich, ale Jan.

Ke kap.2.3.1: autorka až na Chmelíka pomíjí rozsáhlou českou odbornou literaturu k CITES crime: zejména: Říhová, Staňková, Plesník, Stejskal, Vilímková.

Kapitola 3. je sice popisná, ale jinak docela pěkně zpracována za pomocí odborné literatury, převážně opět zahraniční, i když zde jsou citovány i kapacity z PFUK, katedry mezinárodního práva veřejného. Autorka se zde pokouší i o vlastní názory.

K názvu kap.3: Zdá se mi, že název kapitoly nevystihuje celý obsah této kapitoly; očekával bych, a považoval bych to za přirozené, kdyby se kapitola v názvu nesoustředila jen na pojem „poškození životního prostředí“. Proč ne i „ohrožení životního prostředí“, alespoň *de lege ferenda*? V kap.3.2.1.jsou navíc i analýzy úmluv zahrnujících trestněprávní ochranu životního prostředí. Tedy nejen otázky trestání za poškození životního prostředí. Patrně k tomu má autorka nějaký důvod, který mi unikl.

str.110 autorka píše: „*Do budoucna by bylo dobrým řešením, kdyby byl přijat nový protokol k úmluvě UNTOC, který by zahrnoval i nejběžnější organizovaná trestná jednání proti životnímu prostředí.*“ Mohla by specifikovat, o jaké by se konkrétně mohlo jednat?

ke kap.3.2.2.2.škoda, že autorka nepoodhalila více své názory na případnou mezinárodní úmluvu o ekocidě. Zajímavé by bylo také její propojení na realitu české praxe.

Kapitola 4. se zabývá trestněprávní problematikou ochrany životního prostředí z pohledu evropského kontextu, konkrétně úmluvou Rady Evropy č.172, trestněprávními směrnicemi EU a vybranými evropskými národními úpravami. Jedná se o hodně popisný a faktograficky pojatý text, škoda, že autorka nevyužila u RE a EU také i českou environmentálně-právní literaturu k danému tématu.

Naopak oceňuji krátké exkurzy do národních úprav trestněprávní ochrany životního prostředí Francie, Švédska, Španělska a Estonska. Pro závěry by však byly vhodné dle mého názoru i další státy, které mají bohatou tradici a zkušenosti s touto problematikou, jako Německo, Rakousko, Švýcarsko, Itálie.

Nejrozsáhlejší kapitolu oponované dizertační práce tvoří kap. 5, nazvaná „Trestné činy proti životnímu prostředí v českém právním řádu". Jde o přehledně a srozumitelně sestavenou kapitolu, autorka zde popisuje jednotlivé skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí v českém trestním zákoníku včetně citací z judikatury, občas připojí i svůj kritický názor. Kapitola je velmi pěkná. Připojuji jen pár poznámek:

Na str.161 autorka píše o zásadě *nullum crimen sine lege certa* v souvislosti s blanketními skutkovými podstatami trestných činů. „Pokud by tyto obsahovaly odkaz na prameny práva nižší než je zákon nebo mezinárodní smlouva, byly by pravděpodobně ve světle judikátu Ústavního soudu Pl. ÚS 13/12 v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege scripta"*. Mohl by odkaz být i na nařízení EU?

Ke kap.5.1.4. nemožnost ukládání nápravných opatření trestním soudem: zajímavé by bylo bývalo, kdyby autorka poukázala na vývoj trestněprávní ochrany životního prostředí v EU, kde v nedávné minulosti určité návrh byly.

K § 302a tr.zák. jsem čekal, že autorka zkusí polemizovat s článkem prof.Jelínka „K nové trestněprávní ochraně zvířat aneb trefit kozla ".

S většinou závěrů autorky v kapitole 5.se mohu ztotožnit. Dále oceňuji její práci s judikaturou Nejvyššího soudu ČR.

Závěry dizertační práce jsou velmi zajímavé. Řada z nich může sloužit jako podklad pro diskuzi při ústní obhajobě.

Otázky k obhajobě:

1) Na str. 219 autorka uvádí: „Do budoucna je nutné zvážit, do jaké míry fakt, že je určitá činnost dovolená, a tedy není jednáno v rozporu s jiným právním předpisem, znamená automatickou nemožnost vyvozování trestní odpovědnosti. S tím souvisí otázka, zda by bylo vhodné do trestněprávních norem začlenit skutkovou podstatu trestného činu, která by postihovala závažný škodlivý následek na životním prostředí bez požadavku rozporu s jinou právní normou." Mohla by toto autorka při ústní obhajobě rozvést a vysvětlit na konkrétním příkladu?

2) Považovala by autorka za přínosné pro trestněprávní ochranu životního prostředí otázku harmonizace provedení nápravných opatření v právu EU?

3) Domníváte se, že je správný trend postupné kriminalizace jednání proti zvířatům drženým v zajetí, např. zařazení § 302a a 303 tr.zák. mezi trestné činy? Nejedná se spíše o přestupky? Co zásada subsidiarity trestní represe? Nepodléhá zákonodárce spíše lobistickým skupinám? A není poněkud disproporční a tak trochu nespravedlivé, že za trestné činy proti přírodním ekosystémům v § 301 tr.zák. (ale i v jiných paragrafech hlavy VIII zvl.č.tr.zák.) lze uložit při nesporně vysoké společenské škodlivosti jednání jen nízké tresty odnětí svobody, zatímco za poměrně nízký počet „běžných“ zvířat lze uložit značně vysoké tresty?

Závěr:

Cíle dizertační práce byly dle mého názoru splněny. Práce je svým pojetím původní a přináší cenné poznatky pro rozvoj práva životního prostředí; přestože se autorka opírá o vysoký počet citované literatury a navazuje na své vědecké předchůdce, celým textem se prolínají autorčiny kritické myšlenky. Autorka tedy prokázala schopnost samostatné tvůrčí vědecké práce. Text odpovídá formálním i obsahovým požadavkům, kladeným studijními a zkušebními předpisy PFUK na dizertační práce. **Proto podle čl.82 odst.4 Pravidel pro organizaci studia na PFUK dizertační práci Mgr. BcA. Terezy Fabšíkové doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.**

V Roztokách, 20.9.2020 doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

oponent